

DOI: 10.5281/zenodo.7371001

Moldovenii, biblioteca și lectura

Vera OSOIANU

Rezumat:

Materialul reprezintă o scurtă trecere în revistă a studiilor realizate în ultimul deceniu, vizând educația și cultura lecturii ca una dintre responsabilitățile de bază ale bibliotecii. Autorul analizează, de asemenea, și unele dintre constatările principale ale studiului „Lectura în comparație intergenerațională”, realizat în anul 2021 de Biblioteca Națională a Republicii Moldova împreună cu Agenția Magenta Consulting.

Cuvinte-cheie:

lectură, Barometrul Opiniei Publice, testul PISA, timp liber.

Abstract:

The article reviews the studies carried out during the last decade, which consider education and culture of reading as one of the basic responsibilities of the library. Likewise, the author analyzes several main observations made in the research “Reading in intergenerational comparison”, accomplished by the National Library of the Republic of Moldova together with the Magenta Consulting Agency in 2021.

Keywords:

reading, Public Opinion Barometer, PISA Test, free time.

De la lansarea, în anul 2018, a *Programului Național Lectura Central*, echipa Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, responsabilă de organizarea și desfășurarea Programului, este într-o continuă experimentare și căutare a experiențelor avansate, inovatoare privind educația lecturii și cultura lecturii, care au fost dintotdeauna una dintre responsabilitățile prioritare ale bibliotecii.

Rezultatele acestor căutări au fost oglindite în cele două ediții ale lucrării *Lectura și scările*, care, de regulă, inserează comunicările prezentate în cadrul Conferinței Internaționale „Lectura ca bază pentru cultură, cunoaștere și dezvoltare” și în alte publicații în format tradițional, dar mai ales în format online.

Bibliotecile lumii și organizațiile profesionale din domeniu au realizat, în ultimii ani, mai multe studii, vizând lectura și persoanele interesate de diverse aspecte ale lecturii, au citat masiv din rapoartele publicate pentru a argumenta niște teze de interes.

În spațiul nostru, fenomenul lecturii, în ultimul deceniu, este studiat mai puțin și se operează cu puținele date oferite de Barometrul Opiniei Publice, realizat de Institutul de Politici Publice de Studiul privind Utilizarea Timpului liber, realizat de Biroul Național de Statistică, cu suportul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), Entităților Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women) și Guvernului Suediei, în cadrul proiectului ONU „Consolidarea Sistemului Statistic Național”; de Testul PISA, un program internațional care evaluează o dată la trei ani competențele elevilor de 15 ani la trei domenii de bază: citire/lectură, matematică și științe.

Rezultatele oferite de aceste studii demonstrează că în domeniul lecturii suntem în urma altor țări europene și, respectiv, este loc de mai bine, deși trebuie de menționat și faptul că nu există o discordanță foarte mare dintre noi și restul lumii.

Raportul PISA (2018) arată că 43% de elevi din Republica Moldova nu ating nivelul minim de competență în domeniul citire/lectură. Respectiv, acești elevi sunt considerați analfabeți funcțional și reprezintă obiectul cadrelor didactice, bibliotecarilor, părinților, altor actori responsabili de lectură, care trebuie să lichideze aceste lacune.

Studiul privind Utilizarea Timpului demonstrează că moldovenii alocă în medie câte 17 minute pe zi pentru diverse forme de lectură, ceea ce e mai puțin în comparație cu alte țări europene, unde în medie se alocă circa 25 de minute pe zi în acest sens. Cea mai populară formă de lectură în Moldova este informarea prin intermediul calculatorului (circa 10 minute pe zi), în timp ce pentru cititul cărților se alocă în medie 4 minute pe zi.

Ultimul Barometru al Opiniei Publice, realizat de Date Inteligente SRL iData în iunie 2021, împreună cu Institutul de Politici Publice, scoate în evidență o realitate care nu se deosebește substanțial de BOP-urile din alți ani.

1. Potrivit Barometrului Opiniei Publice 2021, la întrebarea: „Cât de des citiți cărți, inclusiv online?”, respondenții răspund după cum urmează:

- 6,9% citesc zilnic;
- 11,1% citesc de câteva ori pe săptămână;
- 9,6% citesc de câteva ori pe lună;
- 13,9% citesc o dată pe lună sau mai rar;
- 56,5% n-au citit deloc în ultimele 3 luni.

Constatăm că 41,5% din totalul respondenților sunt cei care citesc cărți, indiferent de periodicitate.

2. Nu diferă prea mult nici numărul celor care citesc ziare, inclusiv online:

- 9,2 % citesc zilnic;
- 14,2% citesc de câteva ori pe săptămână;
- 7,4% citesc de câteva ori pe lună;
- 9,3% citesc o dată pe lună sau mai rar;
- 59,2% n-au citit deloc în ultimele 3 luni.

Respectiv 40,1% din respondenți citesc ziare.

3. Cu totul alta este situația când este vorba de citirea site-urilor de știri online:

- 35,1% citesc zilnic;
- 15% de câteva ori pe săptămână;
- 5,2% de câteva ori pe lună;
- 5,2% o dată pe lună sau mai rar;
- 37,2% deloc în ultimele 3 luni.

Respectiv 60,5% din respondenți citesc știri online. Situația este aproape

invers proporțională în raport cu lectura cărților și a ziarelor.

De menționat că în continuare cea mai accesată rețea de socializare este Facebook – 54,6%. Aceasta este și situația la nivel mondial. Facebook rămâne a fi cea mai mare rețea de socializare virtuală cu aproape 3 miliarde de utilizatori.

Studiul *Lectura în comparație intergenerațională*, realizat în anul 2021 la solicitarea BNRM de către Magenta Consulting în cadrul Proiectului Cultural susținut de Ministerul Culturii, ediția a 4-a a Programului Național LecturaCentral, vine să acopere unele goluri și să evidențieze altele asupra cărora trebuie de lucrat în vederea ameliorării situației.

Scopul studiului este de a oferi o viziune despre influența familiei, școlii, bibliotecii și societății asupra lecturii și a preferințelor de lectură pe parcursul a trei generații (bunici, părinți, copii). Datele au fost colectate în perioada 29.11.2021 – 17.12.2021 pe un eșantion de 3237 de respondenți.

În baza răspunsurilor la întrebarea: „Cât de des citiți cărți?” putem concluziona că citesc cărți, cel puțin o dată în an, 69% din respondenți, dintre care 24% citesc în fiecare zi.

Persoanele cu vârsta 56+ citesc mai mult decât celelalte categorii de vârstă. Femeile citesc zilnic mai mult (27%) decât bărbații (19%).

Raportul demonstrează că nu există diferențe semnificative privind lectura în diferite regiuni geografice.

Dacă comparăm rezultatele BOP și studiul *Lectura în comparație intergenerațională*, atunci rezultatele diferă mult. BOP prezintă 41,5% din respondenți care citesc de la zilnic la măcar o dată pe lună sau mai rar, în timp ce studiul prezintă 96% din respondenți care citesc de la în fiecare zi la o dată la 2-3 luni.

Explicația? În studiu au fost implicați utilizatori ai bibliotecilor, pe când în BOP au participat reprezentanții publicului larg.

O constatare interesantă a studiului este cifra de 65% din respondenți care citesc de plăcere. Evident că explicația constă în faptul că respondenții studiului sunt utilizatorii bibliotecilor publice teritoriale. Desigur cifra ar fi alta, dacă în studiu ar fi fost implicate și bibliotecile din învățământ (care nu au constituit obiectul acestui studiu). Potrivit studiului, de două ori mai

puțini sunt cei care citesc pentru a dezvolta anumite calități personale/ de autodezvoltare.

Despre importanța lecturii de plăcere a scris destul de convingător Neil Gaiman în articolul său „De ce viitorul nostru depinde de bibliotecă, lectură și fantezie”. Studiile demonstrează, de asemenea, că nimic nu dezvoltă memoria mai bine decât citirea textelor extinse și învățarea pe de rost a poeziilor. Este adevărat că mulți cercetători susțin că preferințele pentru lectura de plăcere nu merită prea mari laude, unii chiar fac o paralelă între preferințele bogățiilor de a citi cărți de dezvoltare profesională și preferințele celor săraci pentru lectura de plăcere. Interpretarea acestor afirmații este foarte clară. Evident că nu există un consens pe acest segment de percepție a lucrurilor.

Cred că aici trebuie să-i dăm dreptate dlui Ion Sturza, proprietar al elefant.ro, un retailer online din România, care are o filială și la Chișinău, businessul de carte al căruia reprezintă 25% din totalul afacerilor, care afirma într-o postare pe Facebook: „Dacă cărțile «serioase» sunt un exercițiu pentru minte, ficțiunea este un exercițiu pentru suflet”. Marii cititori citesc concomitent mai multe genuri. Când obosești de gânduri serioase, evadezi în lecturi mai ușoare și invers.

Constatarea că la moldoveni predomină lectura de plăcere este confirmată și de faptul că 72% din respondenți sunt interesați de lectura literaturii artistice.

Magazinul online www.elefant.ro a organizat în perioada 24-31 octombrie 2021 ElefantFest, un târg de carte online la care a participat aproape 1 milion de vizitatori și la care au avut loc 93 de lansări de carte, dintre care 35 cu autori români și 58 cu autori străini. Fiecare cumpărător a plecat în medie cu 5 cărți de la această ediție a târgului, care s-a derulat simultan în România și Republica Moldova. De asemenea, cititorii au avut acces la peste 30.000 de titluri în română și peste 600.000 de cărți în engleză.

La capitolul „titluri preferate” cititorii au ales ficțiunea, 33% dintre achiziții fiind din această categorie, urmate de cărțile pentru copii (26%), cele de dezvoltare personală (20%) și volumele de istorie și biografii (7%).

Elefant Online SA, compania ce operează elefant.ro, a obținut în primele 6 luni ale anului 2021 o valoare a GMV (gross merchandise value) de peste 120 milioane de lei, marcând astfel o creștere medie anuală de 31% la nivelul

ultimilor doi ani. Sunt cifre care demonstrează că beletristica domină celelalte tipuri de lecturi. Dar este de la sine înțeles că adevărații cititori nu se limitează doar la un fel de lectură. Și, evident, este nevoie și de motivarea potențialilor cititori pentru un tip sau altul de lectură.

Potrivit studiului *Lectura în comparație intergenerațională* cea mai mare parte dintre participanții la studiu (45%) obișnuiesc să citească atât cărțile obligatorii (care țin de lucru/învățământ), cât și cele la liberă alegere.

Dna Angela Lungu, profesoară de limba și literatura română, scria în lucrarea *Strategii de dezvoltare a competențelor de lectură*: „Pentru motivarea lecturii de plăcere, este important, în calitate de profesor, să determinăm atitudinea elevilor față de lectură, preferințele literare/nonliterare ale elevilor, timpul acordat citirii. Analiza datelor unui asemenea chestionar permite ajustarea listei de lecturi astfel încât aceasta să includă și domeniile de interes ale elevilor, să respecte principiile relevanței, al accesibilității, al atractivității. Pentru a stabili zonele de interes ale elevilor care nu citesc bibliografia recomandată am studiat preferințele lor de lectură, menționate la întrebarea «Ce îți place mai mult să citești?». Am identificat faptul că sunt pasionați de religia, tradiția, cultura, dezvoltarea politică, economică, sistemele educaționale din Extremul Orient, aspectele dezvoltării personale, ceea ce m-a determinat să proiectez o serie de ateliere de lectură care să le ofere oportunitatea de a prezenta temele lor preferate, a-și crește stima de sine”. Dna Lungu este convinsă că „aplicând metode, tehnici didactice adecvate, «înarmându-i» pe elevi cu strategii de citire, încurajându-i, implicându-i, putem să-i ghidăm spre dezvoltarea competenței de literație și formarea cititorului activ pe parcursul întregii vieți”. Aici cadrele didactice sunt pe calea cea bună, pentru că studiul *Lectura în comparație intergenerațională* constată că 64% dintre respondenți au sau au avut în trecut profesori cu care le plăcea să discute pe diverse teme. La acest capitol este la fel de bună și comunicarea cu părinții, 70% dintre respondenți afirmând că de obicei discută cu părinții despre diferite teme sau fenomene.

Printre cercetătorii preocupați de fenomenul lecturii, chiar și printre cei renumiți, există părerea că cititor ori ești, ori nu ești și nimic nu te poate influența. Sigur că aceste convingeri nu sunt predominante. Majoritatea

consideră că un cititor bun se formează în timp și orice suport din exterior este benefic, indiferent dacă vine din partea familiei, instituției de învățământ, bibliotecii etc. Biblioteca poate influența masiv și poate grăbi formarea cititorului. Important este, pentru început, să-l convingă să-i deschidă ușile și, dacă l-a intrigat, să știe cum să-l mențină în calitate de cititor. Pentru a ne convinge, este suficient să urmărim Festivalul Zonal al Creației Iuliene „FILUPIADA”, organizat de Biblioteca Publică Raională Drochia, la prima ediție 2021, la nivel național, și cea de-a doua ediție, la nivel regional. Dacă lucrurile se mișcă la fel de bine, este loc și de extindere la nivel național. Este fascinant să observi câtă poezie, muzică, teatru sunt scoase în prim-plan cu implicarea tuturor categoriilor de cititori. Activitățile de felul acesta sunt un magnet de atragere a persoanelor în lumea frumosului, creativității, armoniei și există toată speranța că, odată atrași de această lume, vor dori să rămână. Din aceste maratoane, participanții se aleg cu memoria dezvoltată (nimic nu dezvoltă memoria ca învățarea pe de rost a poeziilor), cu o dicție rafinată, cu noțiuni de prezență scenică, cu abilități de lucru în echipă etc. Trecând prin această școală, copiii niciodată nu vor mai fi la fel. Or, nu acesta este unul din scopurile bibliotecii?!

Bibliotecarii trebuie să conștientizeze faptul că au pierdut lupta cu marii promotori de informații, giganții tehnologiilor, care fac bani din această ocupație. Astăzi biblioteca cu greu mai poate fi numită centru de informare. Pentru informarea imediată, utilizatorii apelează, în primul rând, la motoarele de căutare. Câți utilizatori încep căutarea informației pornind de la site-ul bibliotecii? Studiile vorbeau de aproximativ un procent dintre respondenți. Rămân aspectele ce țin de calitatea informației din internet. Dar este prea puțin pentru a justifica importanța bibliotecii în era digitală. În aceste condiții bibliotecile trebuie să se axeze pe crearea informațiilor și a conținuturilor. În internet nu poți găsi nimic, dacă nu ai plasat acolo. Bibliotecarii pot și trebuie să se afirme în calitate de creatori de conținuturi.

Cartea și lectura oferă un câmp imens pentru afirmare și experiențe. La distanță de zece ani de la apariția articolului *Declinul și Căderea Imperiului Biblioteca* (2012), s-ar putea să-i dăm dreptate lui Steve Coffman, care în bulversantul articol sugera că s-ar putea întâmpla ca viitorul bibliotecii

să depindă de carte, și anume de cartea în format tradițional, îndruma bibliotecarii să nu irosească puținele resurse pe care le au bibliotecile și să se concentreze pe ceea ce contează cu adevărat pentru biblioteci. La vremea când publica articolul, Steve Coffman era vice-președintele Agenției *Library Systems and Services* și se ocupa peste 20 de ani de dezvoltarea serviciilor electronice de către biblioteci. Evident că înțelegea mult mai multe despre viitorul bibliotecii decât alte persoane din domeniu. Nu este exclus că pandemia, care a schimbat lumea, poate oferi o altă interpretare a serviciilor electronice, dar doar pe partea de distribuire și comunicare a conținuturilor. Crearea acestora rămâne marele argument pro bibliotecă și pro bibliotecar.

Sunt interesante motivele pentru care moldovenii vizitează bibliotecile. Conform studiului *Lectura în comparație intergenerațională* moldovenii sunt atrași la bibliotecă de:

- varietatea mare de cărți pentru alegere (59%);
- personalul de bibliotecă (56%);
- prezența calculatorului/conexiunii la internet (41%).

Trebuie să menționăm faptul că aceste motive se regăsesc și în diverse studii la temă realizate în alte țări.

Studiul scoate în evidență faptul că moldovenii nu sunt mari cumpărători de cărți. În ultimii doi ani 23% din respondenți n-au cumpărat nicio carte și 28% au procurat până la trei cărți. Ar fi frumos să credem că cele 23% dintre moldoveni care n-au cumpărat nicio carte au folosit serviciile bibliotecilor, pentru că rata celor care vin la bibliotecă din totalul populației reprezintă 23-25%.

Un lucru ar trebui să pună serios în gardă bibliotecarii: deși respondenții sunt utilizatori ai bibliotecilor, doar 51% dintre ei discută cu bibliotecarii despre cărți. Cei mai mulți, respectiv 68% discută despre cărți cu prietenii și 39% discută cu părinții. Se consideră că utilizatorii au mare încredere în părerile celor de o vârstă cu ei, și totuși expertiza bibliotecarilor trebuie să conteze mai mult. Se pare că aici felul în care bibliotecarii percep situația nu coincide cu percepția utilizatorilor, aceasta fiind o constatare și a studiilor realizate de OCLC.

Studiile realizate în alte țări relevă faptul că în ultimii ani crește interesul

pentru publicațiile audio. Această constatare este valabilă și pentru spațiul nostru. Mai mult de o treime (35%) din respondenți declară că sunt interesați de cărțile audio. Cel mai mare interes îl prezintă Generația Z (5-25) – 41%, în special studenții – 49%.

O constatare importantă a studiului este faptul că 79% dintre respondenți ar alege să cumpere cărți dacă ar avea un voucher de reducere. Rândurile care se formează în librării când sunt anunțate reduceri vin să confirme că moldovenii ar cumpăra mai multe cărți, dacă prețurile ar fi mai avantajoase.

Moldovenii ar citi mai mult (42%), dacă în biblioteci ar fi o alegere mai mare. Datele statistice, în special rata medie de înnoire a colecțiilor, precum și de achiziții *per capita*, demonstrează că la acest capitol lucrurile sunt destul de sumbre.

Mai mult de jumătate dintre respondenți (52%) vizitează biblioteca săptămânal, iar motivul declarat este pentru a împrumuta cărți.

Știința biblioteconomică susținea anterior că biblioteca se sprijină pe 3 piloni esențiali: spații, resurse, personal. Mai târziu la acești piloni s-au mai adăugat încă doi, la fel de importanți: serviciile și tehnologiile de informare și comunicare. Respondenții studiului consideră că pentru o bibliotecă sunt esențiale resursele, bibliotecarii și tehnologiile de informare și comunicare. Este exact realitatea zilelor noastre, când spațiile fizice ale bibliotecii rămân extrem de importante, dar capătă o importanță la fel de mare și serviciile de la distanță, resursele care pot fi accesate online și bibliotecarul care poate fi găsit nu doar la pupitrul de referințe, ci și în spațiul virtual. Pandemia virusului COVID-19, ce a produs o digitalizare forțată a activității bibliotecilor, care în alte condiții ar fi durat ani și ani, a demonstrat cât de importantă pentru o bibliotecă este prezența în spațiul virtual. Digitalizarea nu mai este doar o oportunitate, ci o necesitate inerentă dezvoltării.

Concluzia care se impune este că lectura ocupă în continuare un loc important pe segmentul organizării timpului liber (acest lucru a fost foarte evident, mai ales pe timpul pandemiei). Dar actorii antrenați pe scena lecturii au încă multe de făcut pentru ca cetățenii să conștientizeze că „Lectura este o formă a fericirii. Ultima la care voi renunța”, așa cum afirma Fernando Savater.

Referințe bibliografice:

1. Barometrul Opiniei Publice: Inițiativă a Institutului de Politici Publice [online]. [citată 07.02.2022]. Disponibil: <http://bop.ipp.md/ro>
2. Cât de îndrăgită este lectura de către moldoveni?: Cercetarea statistică privind Utilizarea Timpului: Notă analitică [online]. [citată 07.02.2022]. Disponibil: https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Utilizarea_timpului_RM/Note_analitice_rom/09_brosur_ROM.pdf
3. LUNGU, Angela. Strategii de dezvoltare a competenței de lectură [online] [citată 07.02.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/91-99_8.pdf
4. Rezultate PISA 2018, care arată cât sunt de pregătiți elevii la nivel mondial: Pe ce loc se află Republica Moldova [online]. [citată 07.02.2022]. Disponibil: <https://www.jurnal.md/ro/news/56ac3e07a253e8d5/rezultate-pisa-2018-care-arata-cat-sunt-de-pregatiti-elevii-la-nivel-mondial-pe-ce-loc-se-afla-republica-moldova.html>
5. COFFMAN, Steve. The Decline and Fall of the Library Empire [online] [citată 07.02.2022]. Disponibil: <https://www.infotoday.com/searcher/apr12/Coffman--The-Dcline-and-Fall-of-the-Library-Empire.shtml>
6. Studiu „Lectura în comparație intergenerațională” [online]. [citată 07.02.2022]. Disponibil: http://moldis.bnrm.md/bitstream/handle/123456789/1430/Lectura_in_compara%c8%9bie_intergenerationala_Raport.pdf?sequence=1&isAllowed=y/
7. STURZA, Ion. Ce citim? [online]. [citată 07.02.2022]. Disponibil: <https://www.facebook.com/i.sturza>
8. Târg online de carte organizat de elefant.ro, peste 1 milion de vizitatori [online]. [citată 07.02.2022]. Disponibil: <https://www.startupcafe.ro/afaceri/targ-online-carte-elefantro-1-milion-vizitatori.htm?fbclid=IwAR2sbYHH>